
Benjamin VINTER

DEČAK SKRIVEN U BEOGRADU

Benjamin Vinter, zvani Benja, rodio se 1934. godine u Beogradu od oca Samuela i majke Jozefine (zване Finka) Vinterštajn. Otac Samuel Vinter rodio se 1897. godine u Bijeljini, a stradao je u novembru 1941. u logoru Topovske šupe u Beogradu. Majka Jozefina rodila se u Šapcu (Srbija), a stradala je u maju 1942. u logoru Sajmište kraj Beograda.

Posle rata, godine 1946, ujak Pavle Vinterštajn iz izbeglištva u Švajcarskoj, uspeo je da dovede Benju k sebi. Za Vinterštajnovima je Benja 1950. godine prešao u Njujork. Sam se izdržavajući završio je srednju školu i studije matematike. Posle odbrane doktorata, sa potpunim znanjem engleskog i francuskog jezika, dobio je mesto nastavnika na Univerzitetu u Otavi, glavnom gradu Kanade. U penziju se povukao 1995. godine u zvanju redovnog profesora. Iz prvog braka ima dve kćerke i sina.

Očevi preci i porodica

Roditelji moga oca bili su Vilim Vinter i Regina, rođena Alkalaj. Njihovi preživeli potomci vrlo malo znaju o njima. Čini se da se Vilim rodio i da je odrastao u Slovačkoj; da je tamo bio isključen sa medicinskog fakulteta, jer je polagao ispit za drugog studenta; pa da se nekako skrasio u Bijeljini, na drugom kraju Austro-ugarske monarhije. Čini se isto tako da se u Regininoj porodici govorio žudeo-espanjol i da su stare sefardske romanse bile sastavni deo njene kulture. Gajili su prija-

teljske veze sa muslimanskim porodicama i na neki način su bili pod uticajem kulture iz njihovog okruženja.

Vilim je u Bijeljini bio privrednik. U toku mnogih godina bavio se nakupom živine od domaćih zemljoradnika. Živinu je preradivao u razne specijalitete radi uspešnog izvoza u Beč. Njegov najmlađi sin ga se sećao kao visokog i vitkog muškarca sa belom bradom, ljubaznog i dobrodrušnog ponašanja, sa znanjem četiri ili više jezika. Imao je oko 75 godina kad je umro, verovatno 1931. godine.

Vilim i Regina su imali dvanaestoro dece. Četvoro je umrlo u ranom detinjstvu. Ostali, pet dečaka i tri devojčice su odrasli u Bijeljini. Posle Vilimove smrti, godine 1932. porodica se preselila u Zagreb. Posle izvesnog vremena neki su prešli u Beograd; drugi su ostali u Zagrebu.

Godine 1942. svoju baku Reginu su uhvatile ustaše – hrvatski fašisti – i zajedno sa drugim Jevrejima ugurali u kamion. Odvezli su ih u nepoznatom pravcu i nikad se nisu vratili. Evo šta se dogodilo sa njenom decom.

Najmlađi, Gabor (1917–2002) otpremljen je u koncentracioni logor Jasenovac, u maju 1942. godine. Odande je uspeo da pobegne i da se priključi partizanima. Bio je ranjen u borbi, ali je preživio. Oženio se Verom Barišić. U ovom braku su se rodila dva sina, Goran i Darko.

Berta (?–1955) se priključila partizanima i preživela.

Reza (1914–1996) je izbegla iz Zagreba u deo Jugoslavije koji je pripao Mađarskoj. Kad su Nemci 1944. godine preuzeli vlast u ovoj zemlji, otpremljena je u neke koncentracione logore, među njima i Terezin, ali je ostala živa. Udala se za Đorđa Zelmanovića sa kojim je dobila dva sina, Đurđa i Andriju.

Izidor (?–1942) je odveden jednovremeno sa svojom majkom.

Laza (? – verovatno 1943) je živeo u Beogradu, gde se prijavio kao Jevrejin kad su to Nemci naredili. Docnije je nabavio lažne isprave i promenio svoje prezime u Zimić. Posle nekog vremena je nestao, verovatno zbog izdaje i smrtne kazne.

Laura (1908–2000) se pre rata udala za Lea Polaka. Posle napada na nekog ustašu, veća grupa talaca je streljana. Među njima je bio i Leo, uhapšen zbog veze sa komunistima. Ubrzo posle toga Laura je donela Vesnu na svet. Ona je Vesnu dala na čuvanje jednoj katoličkoj porodici, a sama se priključila partizanima. Preživela je i preuzela Vesnu pošto se vratila u Zagreb.

Žak (?–1955) je dopao u ratno zarobljeništvo. Preživio je rat, ali mu je zdravlje toliko bilo narušeno da nije dugo živeo posle povratka u Beograd.

Samuel (1897–1941) je bio najstariji, ali on nije preživio.

Iz porodičnog albuma – REGINA VINTER sa decom 1934. Sleva nadesno: stoje GABOR, LAZA, BERTA, IZIDOR, ŽAK; sede LAURA, REGINA, REZA i SAMUEL

Porodica moje majke

Roditelji moje majke su bili Ignjat Vinterštajn (?–1938) i Irena, rođena Štuks (1869–1942), iz Slovačke. Dugo godina su živeli u Budimpešti. Ignjat je imao uspešno preduzeće, radeći na šljivarskim preradevinama iz Srbije, koje je kao specijalitete izvezio u zapadnu Evropu. Ignjat se 1898. godine sa porodicom preselio u Šabac, kako bi se približio izvoru svoje delatnosti. Posle Prvog svetskog rata preselio se u Beograd.

Ignjat i Irena su imali troje dece: mog ujaka Pavla (1891–1960), svoju tetku Ružu (1892–1976) i svoju majku Jozefinu (1901–1942), s nadimkom Finka. Ignjat je umro pre Drugog svetskog rata. Pavle je sa porodicom izbegao iz okupirane Jugoslavije i preživio rat. Moja sestra od ujaka Nada Nojman opisala je svoje spasenje u knjizi „Mi smo preživeli 2“. Irena i Finka nisu preživele, ali Ruža jeste.

Pre rata

Sam i Finka su se venčali u Beogradu 1932. godine. Ja sam se rođio februara 1934. godine u Beogradu, kao njihov jedinac. Dobio sam ime Benja, koje sam nosio kao dete, a sad se zovem Ben.

Dok je Finka bila mlada, radila je u banci, a zatim u turističkoj agenciji. Pošto je tečno govorila nekoliko jezika, na radiju je objavljivala obaveštenja na stranim jezicima. Sam je bio vlasnik veletrgovačke firme „Jugopapir“. Uporno radeći, razvio je posao. Išlo mu je tako dobro da su Sam i Finka kupili lepu kuću s velikom baštom u ulici Osmana Đikića. U stanu je bilo puno knjiga i klavir. Pošao sam u školu, a francuski jezik sam učio kod kuće. Palile su se subotnje sveće i obeležavani su praznici, iako porodica nije bila naročito religiozna, pa se nije održavao kašrut. Bila je to prijatna i kulturna građanska porodica u kojoj se živelo mirno i imućno.

SAMUEL I JOZEFINA VINTER, otac i majka BENJINI, 1932, i BENJA 1938.

Godine 1941–1942.

Iako su svi bili zabrinuti posle događaja na kraju marta 1941, kada je Jugoslavija raskinula pakt sa Nemačkom, nenajavljeno bombardovanje 6. aprila bilo je iznenađenje i šok. Sklonili smo se u podrum, pored gomile uglja. Jedna bomba je pala blizu naše kuće napravivši krater čija je ivica dodirivala našu baštu, ali niko nije bio povređen. Preživeli smo.

Kada je proglašena mobilizacija jugoslovenske vojske 1941. godine, Sam se u činu rezervnog poručnika javio na dužnost. Kad se Jugoslavija srušila, Sam je pao u zarobljeništvo. Posle nekog vremena – verovatno mesec ili dva – otpušten je i vratio se kući. Tada nismo slutili kakva je to nesreća bila. Da je ostao kao ratni zarobljenik, po svoj prilici bi preživeo rat.

Ali Sam nije preživio. Uskoro posle povratka iz zarobljeništva, izvršio je isto ono što su svi jevrejski muškarci po naređenju trebalo da učine. U određeni dan, otišao je na određeno mesto. Odatle su ih nemački okupatori odveli u koncentracioni logor i koristili kao prisilne radnike. U pismu iz 1959. godine Jevrejska opština u Beogradu izveštava o njegovoj sudbini: „Gestapo je odveo Sama u koncentracioni logor Topovske šupe u prvoj polovini oktobra 1941, i odande u novembru iste godine u nepoznatom pravcu. Istorijska istraživanja su pokazala da je streljački vod „Vermahta“ ubijao muškarce iz ovog logora krajem oktobra i početkom novembra 1941. godine“. (Prema „Sudbonosnim mesecima“ (Fateful Months) od Kristofera Brauninga (Christopher Browning) obnovljeno izdanje, 1991, str. 48–55.)

Mutno se sećam prilike kad smo majka i ja kratko videli Sama na prisilnom radu – mislim da je grupa istovarala neke rečne brodove – i drugog slučaja kad smo majka i ja bili u kratkoj poseti kod njega u logoru. Ne mogu da opišem užas, strah, bol i tugu koju osećam kad uzaludno pokušavam sebi da predstavim šta su Sam i Finka mislili i osećali u onim vremenima.

Finka nije preživela. Spomenuto pismo Jevrejske opštine opisuje suve činjenice: „Gestapo je Jozefinu odveo u koncentracioni logor na Sajmištu 10. decembra 1941, a odande u maju 1942, zajedno sa drugim jevrejskim ženama u nepoznatom pravcu“. Kad su nemački okupatori naredili da jevrejske žene, deca i stare osobe određenog dana treba da se jave na određenom mestu, moja majka Finka i njena majka Irena su poslušale. Prema nemačkom naređenju i ja sam morao da budem sa njima – ali nisam bio. One su poginule, a ja sam preživio.

Moja tetka Ruža udala se 1920. godine za Radišu Jovanovića i prešla u pravoslavlje. Radiša je umro 1928. godine. Njihove ćerke, Vera i Ivanka rodile su se 1921. i 1922. godine. Po svemu sudeći, prema merilima koja su Nemci primenjivali u Srbiji, Vera i Ivanka – „polujevrejke“ samo sa dva jevrejska pretka u drugom kolenu – nisu morale da se prijave kao Jevrejke. Ruža, međutim, jeste morala. Sa četiri jevrejska pretka u drugom kolenu smatrala se čistom Jevrejkom, uprkos verske konverzije.

Međutim, pošto im otac nije bio živ, Vera i Ivanka bi kao maloletnice ostale bez ijednog roditelja ukoliko bi se neko zlo dogodilo njihovoj majci. Zbog toga Ružino ime nije bilo upisano u spisak onih koje su morale da se pojave na zbornom mestu, odakle su odvedene na Sajmište.

Iako niko nije mogao da zamisli predstojeći užas, bilo je jasno da su vremena bila opasna i da su brutalni postupci prema Jevrejima lako mogli da se dodatno pogoršaju. Svi su bili nespokojni i zabrinuti. Finka je bila teško opterećena. Strah od nesreće neprestano ju je pritiskivao. Supruga više nije bilo. Novčana sredstva su se topila. Njena majka Irena – izuzetno slabih živaca i u mirno doba – živela je sa Finkom u zajedničkom domaćinstvu. A tu sam bio i ja, sasvim nemoguće dete koje ju je dovodilo do ludila. Da bi se barem donekle olakšao njen teret, Finka i Ruža su odlučile da za neko vreme predem kod Ruže. Tako se dogodilo da, kad su Finka i Irena odvedene na Sajmište, mene nije bilo sa njima. Bio sam u Ružinoj kući, gde sam ostao do 1946. godine.

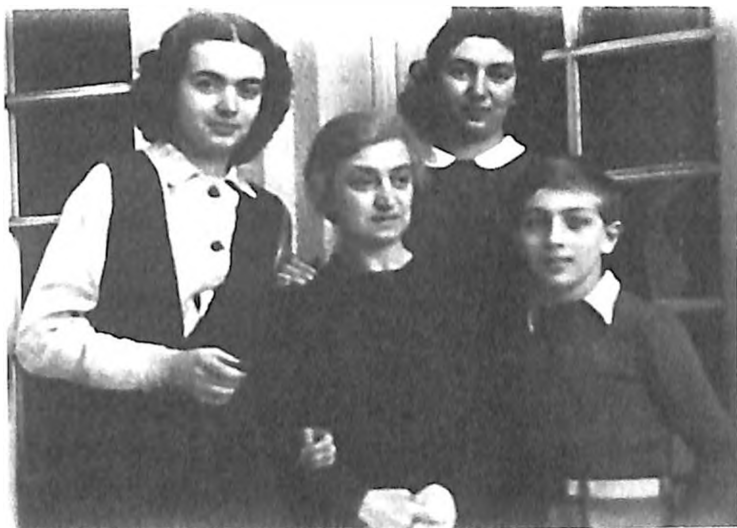
Godine 1942–1943.

Finka je poginula 10. maja 1942. godine. Irena je umrla ili je bila ubijena ranije.

U svojim sećanjima pisanim mnogo vremena posle rata, Ruža opisuje dva susreta koji su joj doneli vesti iz logora na Sajmištu. Neka stara i bolesna žena, oslobođena februara 1942. donela je vesti koje Ruža opisuje sledećim rečima: „Bez obzira na logorski užas, Irena se držala dobro... Otpuštena zatočenica je govorila o Finki s velikim divljenjem kako je organizovala svoju radnu grupu, podučila ih da održavaju strogu ličnu higijenu, i kako je, kad god je mogla, ukrala za njih nekoliko krompira ili glavica luka.“ Drugi susret takođe prikazuje: „Dvanaestog maja posetila me je mlada Rumunka. Tog dana je kao poslednja zatočenica puštena iz logora, jer se najzad ispostavilo da je pogrešno uhapšena... Desetog maja su sve žene sa svojim stvarima ugurane u kamione i odvezene neznano kuda.“

Istorijska istraživanja su pokazala da su žene i deca ugušeni u dušegupki, specijalnom kamionu s hermetički zatvorenom tovarnom komorom u koju su uvođeni dimni gasovi iz motora. Na ovaj način su žrtve usmrćene za vreme vožnje do krajnjeg odredišta. Žrtvama bi se reklo da se sele u drugi logor. Nemci bi pri tome žrtvama naredili da svoje stvari pre ulaska u dušegupku stave u drugi kamion, kako bi laž ličila na istinu. Dušegupka je obavila mnoge vožnje od Sajmišta, kroz središte Beograda do proplanka u šumi blizu Avale. Po dolasku na stratište, ugušene žrtve bi se bacale u masovne grobnice. Poslednja vožnja je bila 10. maja 1942. godine. U okviru sistematskog uništavanja masovnih grobnica u Rusiji i drugim zemljama, posmrtni ostaci zatočenika su ekshumirani i spaljivani u decembru 1943. godine. (Vidi str. 70–83 navedene monografije Kristofera Brauninga.)

Da su Nemci otkrili kako Ruža, Vera i Ivanka kriju jevrejskog dečaka, sve tri bi verovatno bile streljane. A one su morale znati da bi bez mene u svom domu skoro sigurno preživele okupaciju. Međutim, one su me primile u svoju kuću bez oklevanja. U svojim sećanjima, pisanim za ćerke, Ruža navodi: „Srećom je Benja još bio kod nas kad su Irena i Finka bile odvedene. Kad je objavljena smrtna kazna za svakog ko prikriva Jevrejina, moja odgovornost prema vama nije me dugo mučila. To sam smatrala kao najmanje što mogu da učinim, i srećom vi ste se s time saglasile.“

*BENJA sa VEROM,
RUŽOM i IVANKOM
(s leva nadesno),
1944. godine*

Porodica Jovanović živel je na trećem spratu elegantne kuće u Krunskoj ulici br. 26, neposredno preko puta nemačkog poslanstva. Na prvom i drugom spratu stanovao je Aleksandar Cincar-Marković. On je, u svojstvu ministra inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije, u martu 1941. godine potpisao pakt koji je zemlju učinio zavisnom od nacista. Zajedno sa drugim članovima kraljevske vlade smatrao je da Jugoslavija ima da bira između dve mogućnosti: ili da potpiše pakt, ili da se suoči s porazom u ratu sa nacističkom Nemačkom. Na žalost, bio je u pravu.

Cincar-Marković je, sve vreme okupacije, živeo u tom stanu. Ne znam zašto, stalno je tu bio i policajac. Sasvim sigurno znali su za moje prisustvo. Ivanka mi je čak rekla da su znali ko sam i šta sam. Rekli nisu nikome. Preživeo sam.

U početku sam iz stana izlazio samo u veliku baštu iza kuće. Oko bašte je bio visok zid i u nju se sa ulice nije videlo. Vremenom, bilo mi je dozvoljeno da izlazim iz kuće, da idem u grad u posete prijateljima

porodice, da stojim u redu za hleb, da čak provodim vreme sa grupom dece koja su se okupljala u susednoj ulici. Zvali su me Bane, što je obično ime među Srbima i za koje se smatralo da je bezopasnije nego Benja. U školu nisam išao i, legalno, nisam postojao. Čudnovato je ali ipak tačno da niko nije postavljao pitanje: ko je ovo dete, ko su mu roditelji, odakle je došlo, kako to da ne ide u školu? Opasnost da budem otkriven bila je ogromna, ali ništa se nije desilo. Preživio sam.

Ruža mi je davala časove klavira. Vera i Ivanka su me podučavale u školskim predmetima. Podelile su posao. Na primer, jedna mi je bila učiteljica za srpski jezik i istoriju, a druga za matematiku i zemljopis. Dobro su obavile svoj zadatak. Ubrzo posle oslobođenja, kad je trebalo da budem u četvrtom razredu, vratio sam se u školu u kojoj sam bio dak prvog razreda, kad je počeo rat. Našao sam svoju učiteljicu iz prvog razreda i objasnio joj svoj položaj. Ona mi je postavila nekoliko ispitnih pitanja pa, zadovoljna mojim odgovorima, ispostavila mi svedočanstvo da sam stvarno položio četvrti razred. Posle toga sam nastavio normalno školovanje.

Za vreme rata, dok su Vera i Ivanka bile moje učiteljice, bio sam dobar dak. Ali nisam bio dobro dete. U stvari bio sam strašno derište. Lagao sam i krao i upuštao se u razne glupe i loše podvige. Ne, neću vam govoriti o pojedinostima. Ruža i njene ćerke su sebe dovodile u opasnost da bi zaštitile pravo čudovište! Kako sam rastao, moji glupi i loši postupci su se razredili i postali manje upadljivi. Ipak, trebalo je mnogo vremena dok sam se uljudio.

Hrana, odeća i igračke zahtevali su improvizovana rešenja. Već je nalaženje hrane bilo teško, ali Ruža i njene ćerke uvek bi pronalazile rešenje. Čak im je uspevalo da sprema kolače i slatkiše za praznike, pa i koljivo za porodičnu slavu, Svetog Tomu, 19. oktobra. Odeća su se prepravljala; novi džemperi bi se pleli od vune parane iz starih. Stare igračke, odavno odložene na tavanu, bi se izvadile i preradile u nove. Na primer – voleo sam sve u

Klupa, u stvari sanduk na kojem je moglo da se sedi, slična ovoj na fotografiji, Vinteru je spasila život

vezi s likovima Volta Diznija i likovne slagalice. Tako mi je Ivanka pripremila izvanredan rođendanski poklon: na komadu šperploče nacrtala je i obojila prizor sa Diznijevim likovima, pa ga je testericom isekla u male komade koje je trebalo složiti u razumljivu celinu.

Nameštaj u Ružinom stanu bio je, pored ostalog, s lepim dekoracijama u srpskom – ili možda u crnogorskom – tradicionalnom narodnom stilu. Između ostalog, tu se nalazila klupa nalik na onu koju prikazuje slika. Ona u stanu bila je mnogo lepša, sa rezbarijama u tamnom drvetu i sa velikim sandukom za smeštaj mekog pokućstva ispod sedišta. U dva navrata Gestapo je noću dolazio u Ružin stan i pretresao svaku sobu. Dok su bili u stanu, ja sam bio u sanduku, a Vera u noćnoj košulji, trudeći se da izgleda bezbrižno i mirno. Sedela je na klupi. Gestapo je otišao. Mi smo preživeli.

Godina 1944.

U proleće 1944. godine bilo je čestih vazdušnih napada. Sirene su zavijale, a američki ili britanski bombarderi su doletali i nastavljali svojim putem, ne napadajući Beograd. Uglavnom se smatralo da lete za Rumuniju radi bombardovanja naftnih polja kod Ploesti. Na uskršnji ponedeljak, o lepom sunčanom vremenu, sirene su se oglasile, bombarderi su došli, ali ovog puta nisu zaobišli Beograd. Sa velike visine obavili su tepih bombardovanje, izazivajući veliku štetu i velik broj ljudskih žrtava, ranjenih i poginulih. Kuća do naše bila je pogodena, ali naša nije. Preživeo sam.

Savezničko bombardovanje Beograda se nastavilo. Bilo je glasina da će se bombardovanje uskoro pojačati. Narod se uplašio i krenuo u izbeglištvo. Ruža, njene ćerke i ja stigli smo u Jajince, selo na putu za Avalu. Nas četvoro, sa još nekim ljudima, spavali smo na zemljanom podu u podrumu seoske kuće. Vera ili Ivanka povremeno su biciklom odlazile u Beograd, da donesu neke potrepštine iz kuće. Kad je bombardovanje prestalo krajem leta i kad su stigle glasine da su Rusi blizu, vratili smo se u grad.

Jedne noći, sredinom oktobra, oko tri ili četiri izjutra, probudili smo se od neobične buke, i – obavijeni gustim oblakom crvene prašine. Brzo smo shvatili da nam je kuća pogodena artiljerijskom granatom ili raketom iz ruske „kaćuše“. Crvena prašina je poticala od razmrvljenih opeka. Pogodak je bio neposredno iznad sobe u kojoj smo spavali, ali je

smer eksplozije bio naviše i raznešen je deo krova. Međutim, nije bilo štete ispod tavana. Mi smo preživeli i smesta se spustili u podrum.

Posle nekoliko dana partizani i Sovjeti su ušli u Beograd, potiskujući Nemce koji su se žestoko branili i polako povlačili. Naše susedstvo je oslobođeno 19. oktobra, na dan slave porodice Jovanović. Sledećeg dana izašao sam na ulicu ispred kuće, zajedno sa nekoliko građana i vojnika. Naša i okolne ulice su bile slobodne, ali Nemci su se još uvek držali u kraljevom dvoru, nekoliko blokova na drugom kraju Krunske ulice. Iznenada se začu zvižduk i partizan pored mene pade na zemlju. Zrno je došlo odnekuda, verovatno ispaljeno od Nemaca u dvoru. Uz malo skretanje sa putanje moglo je mene da pogodi. Ali nije. Partizan je poginuo. Ja sam preživeo.

Posle rata

Na neki način, koristeći svoje dobre veze, moj ujak Pavle u Ženevi i Ruža u Beogradu, uspeli su da mi pribave pasoš i dozvolu izlaska iz zemlje, kao i švajcarsku vizu za tromesečnu posetu. Kao dvanaestogodišnjak, u septembru 1946, otputovao sam železnicom iz Beograda, kroz okupiranu Austriju, za Švajcarsku. Posle nekoliko meseci, sa Pavlovom porodicom, napustio sam Ženevu radi nastavka školovanja, prvo u nemačkom delu Švajcarske, a posle toga u Montreu i Lozani. Dozvola boravka u Švajcarskoj mi se nekoliko puta produžavala, a neka dobrotvorna organizacija pokrivala mi je troškove boravka u internatima gde sam živeo dok sam pohađao državne škole. Bio sam suviše mlad da bih mogao da razumem šta se događa sa mnom. Sve su sredi-vali odrasli oko mene.

Bar-micva sam obeležio u sinagogi u Ženevi.

Pavle i njegova porodica su 1948. godine emigrirali za Njujork. Tražili su useljeničku vizu i za mene. Dobio sam je posle dve godine, pa sam se i ja u oktobru 1950. godine iskrcao u Njujorku. Po danu sam bio zaposlen, a uveče sam pohađao gimnaziju i započeo studije. Godine 1952. prešao sam na Univerzitet Kalifornije, u Berkliju, gde sam uporedno radio i studirao.

Živeo sam u raznim američkim gradovima, stalno radeći kako bih izdržavao porodicu, i vanredno pohađajući univerzitetske studije. Od 1972. godine, pošto sam stekao doktorat matematičkih nauka, predavao sam na engleskom i francuskom jeziku, i bavio se istraživačkim radom u Kanadi, na Univerzitetu u Otavi. Život je u akademskoj džungli pone-

kad bio vrlo težak – ali preživeo sam. Otišao sam u penziju 1995. godine u zvanju redovnog profesora.

Oženio sam se 1956. godine sa Frensis Solnit, ćerkom jevrejskog useljenika iz Rusije. Iako ni ona ni ja nismo bili religiozni, činjenica da smo bili Jevreji igrala je važnu ulogu u našem životu. Zbog toga smo se odlučili na venčanje pred rabinom. Rodilo nam se troje dece: Kler Jozefina, Anton Samuel i Džesika Lorejn. Sina smo zvali Toni, a on sada sebe zove Tristan. Brak se raspao posle dvanaest godina. Porodični razlaz me je mnogo boleo – ali preživeo sam.

*BENJA 1966. godine sa svojom decom
KLER, TONIJE i DŽESIKOM*

Oženio sam se ponovo 1972. godine sa Meridi Alen, agnostičnom humanistkinjom sa engleskim i irskim precima. Dece nemamo, ali se Meridi iskazala kao izvanredno dobra maćeha za moju decu iz prvog braka. Sada živimo u Viktoriji, jedinoj kanadskoj pokrajini u kojoj zime nisu tako hladne, ni leta tako žarka kao u Beogradu.

Kler živi u Kaliforniji. Džesika sa moje dve unuke je u Škotskoj, a Tristan takođe u Evropi, boreći se za afirmaciju i sticanje ugleda dobrog slikara.

Iako gajimo jasna i snažna osećanja kao Jevreji, ni ja a ni Tristan ne gajimo jevrejske tradicije ili verske običaje. Međutim, moje ćerke, pomalo neformalno, obeležavaju neke jevrejske praznike. Moje škotske unuke će verovatno isto da čine.

Neke porodične uspomene su se sačuvale za celo vreme rata. Među njima je i očev talit. Poslužio je kao hupa za Džesikino venčanje. Držali su ga Tristan i tri rođaka s majčine strane.